

פרשה מבוארת

ע"פ רבנו האברבנאל

שתי הלכות ביום

לע"נ הרב יעקב יצחק בן ר' אברהם דוד ז"ל ורעייתו מרת ברוריה בריינה בת ר' שלמה הכהן ע"ה

גליון 39

פרשת בא

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֲשָׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיִמַּשׁ חֲשָׁךְ" (שמות פרק י, כא)

שאלה: מהו ביאור המילים 'וימש חושך', ואם הכוונה מלשון מישוש, שיהיו המצריים ממששים באפילה, היה ראוי להזכיר זאת גם בעת שבאה המכה, שהיו ממששים בחושך וכדומה. וגם היה ראוי לומר זאת בלשון רבים, 'וימששו', ולא בלשון יחיד.

תשובה: כאשר נטה משה רבינו את מטהו על השמים והביא את החושך, עשה בכך פעולה נוספת של הסרת החושך מעל ארץ גושן, ששם לא יהיה החושך, ולשון 'וימש' היא כמו 'לא ימיש', כלומר שהסיר משה את החשך מארץ גושן, באופן שנשארה המכה רק בארץ מצרים. (שאלה א.)

"וַיִּקְרָא פְרַעֲה אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָבוּ עֲבֹדוּ אֶת ה' רַק צֹאנְכֶם וּבָקָרְכֶם יֵצֵגוּ גַם טַפְכֶם יִלְךָ עִמָּכֶם, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם אֶתָּה תִתֵּן בְּיַדְנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעֵשִׂינוּ לָהּ אֱלֹהֵינוּ, וְגַם מִקְנֵנוּ יִלְךָ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רַקְסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעֹבֵד אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ לֹא נִדְעֵ מִה נֵעֲבֹד אֶת ה' עַד בֵּאֵנוּ שְׁמוּחָ" (שמות פרק י, כד-כו)

שאלות: א. מדוע הקדים משה לומר לפרעה שהוא ישלח בידם זבחים ועולות, ואחר כך אמר גם מקננו ילך עמנו, והרי היה ראוי לומר את הדברים בסדר הפוך, תחילה את הדבר הפשוט יותר, שגם מקננו ילך עמנו, ואחר כך את הדבר המחודש, שגם פרעה ישלח בידם עולות וזבחים. ב. הרי לא מצאנו שבאמת שלח פרעה קרבנות עם ישראל, ונמצא שלא התקיימו דבריו של משה רבינו.

תשובה: פרעה אמר למשה שילכו לעבוד את ה' במדבר, אך צאנם ובקרים ישאר כערבון בארץ מצרים עד שישוכו. ועל כך אמר לו משה רבינו בתמיהה, כיצד אתה דורש שנשאיר את צאננו ובקרנו כאן, וכי אתה תשלח בידי זבחים ועולות לצורך כך, והרי ודאי לא תשלח. ועוד, גם אם תשלח, וכי מהם נעשה קרבנות לה' אלוקינו, והרי לא נוכל להשתמש בבהמות שלך לצורך הקרבנות, שהרי זבח רשעים תועבה, ולכן בודאי גם מקננו יבוא עמנו, כדי שממנו נקריב קרבנות, ולא נוכל להשאיר אפילו חלק מהבהמות, כיון שאיננו יודעים עדיין מה הקרבנות שנצטרך להקריב עד שנבוא אל אותו מקום. (שאלה ג.)

"וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם פְּלִילָה הָיָה וְהַפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרָיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה', וְהָיָה הָדָם לָכֶם לְאֹת עַל הַפִּתִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שֹׂם וְרֵאִיתִי אֶת הָדָם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יִהְיֶה כֶּכֶם נֹגֵף לְמִשְׁחִית בְּחַבְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות פרק יב, יב-יג)

שאלה: הרי בכל המכות שבאו על המצריים הבדיל ה' את ישראל שלא תבוא עליהם המכה, אף בלא שעשו ישראל שום דבר לצורך כך, ואם כן מדוע דוקא במכת בכורות היה צורך בנתינת הדם על הבתים כדי להגן על הבכורות, שלא יהיה בהם נגף. ובפרט שבמכה זו כביכול יצא ה' בעצמו להכות את מצרים, ובודאי שאינו צריך לסימנים על הבתים כדי לדעת היכן הבכורות של ישראל ולדלג על בתיהם.

תשובה: כל המכות שבאו על מצרים היו בדרך עונש על מה שעשו לישראל, ולכן היה הדבר פשוט שישראל אינם ראויים לעונש ולא ייענשו יחד עמם, אף בלא שיעשו פעולה מיוחדת לשם כך. אבל מכת בכורות באה כדי לבטל את העבודה זרה של מצרים, שהם היו עובדים למזל טלה, שהוא הראשון וה' בכור' של המזלות, ולכן היו מכבדים את הצאן שבארץ כיון שהוא מרמז על מזל זה, וכדי לבטל את העבודה זרה הזו הכה ה' את כח המזל הזה בעצמו, ומכח מכה זו הוכו כל הבכורות המתייחסים למזל זה, שהוא ה' בכור'. וכיון שאף ישראל במצרים היו עובדים עבודה זרה ומייחסים עצמם לכח זה, היו גם הם בסכנה גדולה שימותו בכורותיהם, ובפרט כיון שיצא ה' בעצמו במידת הדין להעניש את עובדי העבודה זרה, ו'לא לפניו חנף יבוא', היה ראוי מצד מידת הדין שגם בכורותיהם של ישראל ימותו במכה זו. ולכן הקדים ה' וציוה עליהם להקריב קרבן פסח בדוקא מהצאן, כדי להראות שהם מוציאים עצמם מתחת מזל טלה ועבודתו, ובכך שיתמנו את הדם על הבתים ויבטלו בליבם ובמעשיהם את העבודה זרה שנכשלו בה, לא יוכו בכורותיהם עם כל בכורות המצריים. (שאלה ה).

❧

"וְעָבַר ה' לְנֶגְףָא אֶת מִצְרַיִם וַיֵּרָא אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקָף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּפֹּסֶח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמִּשְׁחָת לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנֶגְףָא"

(שמות פרק יב, כג)

שאלה: הרי דרשו חז"ל [וכן אנו אומרים בהגדה של פסח] "ועברתי בארץ מצרים - אני ולא מלאך, והכיתי כל בכור - אני ולא שרף, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא שליח", ואם כן כיצד נאמר כאן 'ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף', שמשמע מכך שנעשתה המכה על ידי מלאך משחית, שהיה ה' צריך למונעו מלנגוף את ישראל.

תשובה: אחרי שהבטיח ה' לישראל שלא יהיה נגף בכורותיהם, ציוה עליהם שלא יצאו מפתח ביתם עד בוקר, כדי שלא ילחמו בהם המצריים בטענה על כך שהם גרמו למיתת בכורותיהם, והוסיף ה' להבטיחם שבהיותם בבתיים יהיו בטוחים מכל רע, כי המצריים לא ינסו לבתיהם להלחם בהם, ועל כך נאמר 'ולא יתן המשחית', והם המצריים שעשויים לבוא להשחיתם ולהלחם בהם, 'לבוא אל בתיכם', אלא בהיותכם סגורים בבתיכם תהיו בטוחים הן מהנגף של המכה בעצמה כי יפסח ה' על הפתח, והן מההשחית של המצריים, כי לא יבואו אל בתיכם. (שאלה ח).

❧

"וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצְמָם הַיּוֹם"

הַיּוֹם יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות פרק יב, מ-מא)

שאלה: כיון שבברית בין הבתרים אמר ה' לאברהם "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה", מדוע נוספו על כך שלשים שנה נוספות. ועוד, הרי באמת היו ישראל משועבדים במצרים רק מאתים ועשר שנים, ואיך נאמר כאן שהיו שם ארבע מאות ושלשים שנה.

תשובה: אמנם מצד הגזירה הראשונה היה ראוי שיגלו ישראל רק ארבע מאות שנה, אך כיון שהוסיפו ישראל וחטאו בעצמם באותם שנים, נוספו להם עוד שלשים שנה כעונש על חטאיהם. ואמנם מנין אותם ת"ל שנים לא היה מעת ירידתם למצרים, אלא מלידת יצחק, ופירוש הפסוק הוא כאילו נאמר 'ומושב בני ישראל' שהיו גרים במקומות שונים, עם השנים 'אשר ישבו במצרים', ארבע מאות ושלשים שנה. וכדי שלא נטעה בכך המשיך הפסוק ואמר 'ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה... יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים', ללמד שרק הסיום והקץ של אותם שנים היה במצרים, אבל תחילתם היתה כבר בלידת יצחק. (שאלה י).

